

15.4.2026

OKV/955/22/2026

OKV/955/22/2026-OKV-2

VALTIONEUVOSTON OIKEUSKANSLERI

Eduskunnan perustuslakivaliokunta

Viite:

Eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausuntopyyntö ja kutsu kuulemiseen 17.4.2026

Asia:

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annetun lain muuttamisesta (HE 48/2025 vp)

Aluksi

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annettua lakia. Muutoksella annettaisiin Suomen viranomaisille toimivalta muuntaa vieraassa valtiossa määrätty kuolemanrangaistus Suomessa täytäntöön pantavaksi vapauteen kohdistuvaksi seuraamukseksi.

Hallituksen esityksellä tähdätään siihen, että vakavasta rikoksesta tuomittu henkilö voitaisiin saattaa oikeudelliseen vastuuseen teostaan. Rikosvastuun toteutumisen kannalta hallituksen esityksen tavoitteita voidaan pitää sinänsä perusteltuina.

Hallituksen esityksestäkin ilmenevin tavoin lakimuutoksen mukaiset tapaukset ovat harvinaisia, ja esitetyn merkitys on vähäinen siitäkin syystä, ettei se vaikuta niihin vaikeuksiin, jotka liittyvät yhteydenpitoon tuomiovaltion kanssa. Samanaikaisesti kyse on kuitenkin rangaistusjärjestelmän ja perusoikeuksien kannalta periaatteellisestikin merkittävästä esityksestä. Valtiosääntöoikeudellisesti merkityksellistä on erityisesti esityksellä oleva kiinteä yhteys Suomen perustuslain ehdottomasti kieltämän kuolemanrangaistuksen kanssa.

Jäljempänä esitetyin perustein esitykseen sisältyy merkittäviä ja ongelmallisia valtiosääntöoikeudellisia tulkintakysymyksiä.

Muutettavana olevasta laista

Rikoksesta tuomitaan rangaistus useimmiten siinä valtiossa, missä rikos on tehty. Vastaavasti tuomittu rangaistus pannaan täytäntöön siinä valtiossa, missä se on tuomittu. Vieraan valtion kansalaiselle tuomitun rangaistuksen täytäntöönpanoon saattaa liittyä ongelmia täytäntöönpanevan valtion ja myös tuomitun kannalta. Näiden ongelmien vähentämiseksi ja poistamiseksi on valtioiden kesken sovittu järjestelyistä, joiden nojalla rangaistustuomio voidaan panna täytäntöön muualla kuin siinä valtiossa, missä se on tuomittu.

Pohjoismaiden kesken asiaa koskeva yhteistyösopimus tehtiin vuonna 1962 (SopS 28/1962). Tuomioiden täytäntöönpanon siirtämisestä Pohjoismaiden välillä säädetään Suomessa yhä nykyisinkin kyseiseen sopimukseen perustuvassa laissa (326/1963, laki Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa).

Euroopan neuvostossa oli jo puolestaan 1960-luvulla selvitetty mahdollisuuksia rikostuomioiden kansainvälisen pätevyyden aikaansaamiseksi. Valmistelutyön tuloksena avattiin vuonna 1970 allekirjoittamista varten asiaa koskeva sopimus (European Convention on the International Validity of Criminal Judgments). Sopimus ei kuitenkaan täyttänyt sille asetettuja odotuksia, joten Euroopan neuvostossa ryhdyttiin valmistelemaan uutta sopimusta. Tämän valmistelun seurauksena tuomittujen siirtämistä koskeva yleissopimus (Convention on the Transfer of Sentenced Persons) avattiin allekirjoittamista varten vuonna 1983, ja se tuli voimaan 1.7.1985. (näiltä osin ks. HE 81/1986 vp s. 2–3). Suomi liittyi yleissopimukseen vuonna 1987 (SopS 13/1987) ja sen lisäpöytäkirjaan vuonna 2001 (SopS 42/2001).

Laki kansainvälisestä yhteistoiminnasta vapausrangaistusten täytäntöönpanossa (21/1987) tuli voimaan vuonna 1987. Lailla mahdollistettiin Suomen liittyminen edellä kerrottuun vuoden 1983 yleissopimukseen. Laissa säädettiin alun perin vain vieraassa valtiossa määrätyn vapausrangaistuksen täytäntöönpanosta Suomessa ja Suomessa tuomitun vankeusrangaistuksen jättämisestä täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa. Vuonna 1994 lakia täydennettiin siten, että lakiin otettiin säännökset myös vieraassa valtiossa määrätyn menettämisseuraamuksen täytäntöönpanosta Suomessa sekä Suomessa tuomitun menettämisseuraamuksen jättämisestä täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa. Lain nimike muutettiin samalla laiksi kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa. Lain soveltamisalaa laajennettiin viimeisimmän kerran vuonna 2010 ottamalla lakiin säännökset vieraassa valtiossa rangaistukseen tuomitsematta

jätetyn tahdosta riippumattoman hoitoseuraamuksen täytäntöönpanon järjestämisestä Suomessa ja Suomessa määrätyn hoitoseuraamuksen jättämisestä täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa.

Euroopan unionin neuvosto hyväksyi vuonna 2008 tuomittujen siirtoa koskevan puitepäättöksen (2008/909/YOS) sekä valvontatoimenpiteitä ja vaihtoehtoisia seuraamuksia koskevan puitepäättöksen (2008/947/YOS). Suomessa puitepäättökset on pantu täytäntöön lailla 1169/2011 (laki tuomittujen siirtoa Euroopan unionissa koskevan puitepäättöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäättöksen soveltamisesta). EU:n jäsenvaltioiden kesken yhteistyö tällä alalla perustuu siten nykyisin puitepäättöksiin eikä yleissopimukseen.

Tätä lainsäädäntötarkoitusta vasten nyt käsillä oleva ehdotus ei ongelmitta sovi itse muutettavan lainsäädännön kokonaisuuteen ja sen tarkoitusperiin. Sääntely perustuu merkittävästi valtioiden vapaaehtoisuuteen ja suostumusmenettelyihin. Pääsäännönomaisesti kyseinen lainsäädäntö lisäksi lähtee siitä, että itse rangaistustuomiota ja siihen johtanutta prosessia ei tutkita.

Rikosvastuun toteuttamisesta

Keskeinen osa valtion täysivaltaisuutta on valtion yksinomainen oikeus päättää omasta rikosoikeudellisesta lainsäädännöstään ja sen soveltamisesta alueellaan. Rikosoikeusjärjestelmät voivat poiketa merkittävästikin eri valtioiden kesken, ja kansainvälinen yhteistyö rikosoikeudellinen alalla on monilta osin haastavaa.

Esityksen tavoitetta vakavasta rikoksesta tuomitun henkilön saattamisesta oikeudelliseen vastuuseen teostaan voidaan pitää sinänsä kannatettavana tavoitteena. Viime vuosikymmeninä kansainvälinen yhteistyö on eri tavoin lisääntynyt myös rikosoikeuden alalla, erityisesti Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä. Yhteistyö valtioiden kesken, jotka jakavat samanlaisen konstitutionaalisen perustan Euroopan unionin perusoikeuskirjassa ja esimerkiksi Euroopan ihmisoikeussopimuksessa, samoin kuin yhtenevän käsityksen rikosprosessien fundamenteista, on helpommin toteutettavissa kuin silloin, kun näin ei ole.

Ketään ei voi kuitenkaan karkottaa valtioon, jossa häntä uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu. Tällaisessa tilanteessa rikosvastuun toteuttamista turvaa kuitenkin se, että vakavimmissa rikoksissa Suomella on rikoslain 1 luvun 7 §:n mukaisesti mahdollisuus käyttää itse syyte- ja tuomiovaltaa Suomen ulkopuolella tehtyyn rikokseen esimerkiksi tilanteessa, jossa henkilöä ei voida luovuttaa palautuskiellon johdosta kotimaahansa. Tätä mahdollisuutta Suomessakin on sota- ja terrorismirikosten osalta käytetty.

Edellä kuvattu mahdollisuus ei kuitenkaan sovellu tilanteeseen, jossa henkilö on jo ulkomailla lainvoimaisesti tuomittu teosta. Kaksoisrangaistavuuden kielto tarkoittaa, että ketään ei saa rangaista kahdesti samasta teosta. Tilanne, jossa kuolemanrangaistukseen tuomittu pakenee ennen rangaistuksen täytäntöönpanoa Suomeen, on kuitenkin erittäin harvinainen.

Suomella ei ole välitöntä mahdollisuutta vaikuttaa siihen, minkälaisessa prosessissa rangaistus ulkomailla tuomitaan. Suomi ei voi vaikuttaa esimerkiksi siihen, jos kuolemanrangaistus on tuomittu prosessissa, joka ei välttämättä ole toteuttanut oikeudenmukaiselta oikeudenkäynniltä edellytettäviä vaatimuksia. Ottaen huomioon ne valtiot, joissa kuolemanrangaistus on käytössä, näin voidaan ainakin osassa tapauksissa olettaa myös olevan.

Yksinomaan rikosvastuun toteutumisen näkökulmasta tarkasteltuna on epätydyttävää, että Suomessa olevaa vakavaan rikokseen syylistynyttä henkilöä ei saada rikosvastuuseen. Toisaalta ongelmallinen olisi sellainenkin vaihtoehto, että Suomessa rangaistuksen täytäntöönpanon perusteeksi otettaisiin sellainen tuomio, joka olisi keskeisiltä osin vastoin perusoikeusjärjestelmämme ehdottomia edellytyksiä.

On syytä huomata, että tuomittujen siirtämistä koskeva valtioiden välillä sovittu yleissopimus perustuu vapaaehtoisuuteen. Valtioilla ei ole velvollisuutta esittää täytäntöönpanon siirtoa vieraaseen valtioon eikä suostua vieraan valtion tekemään täytäntöönpanopyyntöön.

Esityksen mukaan kuolemanrangaistuksen muuntamista koskevissakin tapauksissa tulisi edelleen saada seuraamuksen määränneen valtion pyyntö tai suostumus täytäntöönpanon siirrolle ja muuntamiselle. Voidaan kysyä, minkälaisessa tilanteessa valtio, joka ei itse suostuisi muuntamaan kuolemanrangaistusta vankeusrangaistukseksi, antaisi kuitenkin Suomelle suostumuksen kuolemanrangaistuksen muuttamiseen. En pidä täysin poissuljettuna, etteikö tällaisilla hallinnollisilla keskusteluilla joidenkin valtioiden kanssa voisi potentiaalisesti olla myös diplomaattisia (ja suoranaisia ulkopoliittisia) merkityksiä tilanteesta riippuen.

Esityksen suhde perustuslakiin

Arvioin lausunnossani esitystä erityisesti Suomen perustuslain 7 §:n 2 momentissa säädetyn kuolemanrangaistuksen kiellon ja perustuslain 21 §:ssä säädetyn oikeusturvan kannalta. Esitykseen liittyy myös perustuslain 9 §:n 4 momentin säännös.

Perustuslain 7 §:n 2 momentin mukaan ketään ei saa tuomita kuolemaan, kiduttaa eikä muutoinkaan kohdella ihmisarvoa loukkaavasti. Säännös on aivan perusoikeusjärjestelmän ytimessä. Perustuslain kyseinen säännös kieltää yksiselitteisesti ja ehdottomasti paitsi kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanon, myös kuolemanrangaistukseen tuomitsemisen

Suomessa (PeVL 6/1997 vp, s. 3). Suomessa kuolemanrangaistus on poistettu rangaistusjärjestelmästä lailla 343/1972.

Esitystä on perusteltua arvioida myös perustuslain 9 §:n 4 momentin kannalta, jonka mukaan ulkomaalaista ei saa karkottaa, luovuttaa tai palauttaa, jos häntä tämän vuoksi uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu. Perustuslakivaliokunta on todennut, että pelkkä kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanosta luopuminen ei poista perustuslaista johtuvia esteitä luovuttamiselle, vaan takeet täytyy saada siitä, ettei tällaista rangaistusta edes tuomita (ks. PeVL 33/2010 vp s. 3 ja PeVL 5/2007 vp, s. 8/II).

Kuolemanrangaistuksen kieltö

Suomen perustuslain 7 §:n 2 momentissa säädetty kuolemanrangaistuksen kieltö sisältyy Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6. ja 13. lisäpöytäkirjoihin sekä kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (KP-sopimus) 2. lisäpöytäkirjaan, jotka Suomi on ratifioinut. Lisäksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut kuolemanrangaistuksen olevan kaikissa olosuhteissa myös vastoin Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 artiklan oikeutta elämään sekä 3 artiklan kidutuksen kieltöä (Al-Saadoon and Mufdhi v. the United Kingdom, 2.3.2010). Kyse on ehdottomasta kiellosta, josta ei ole esimerkiksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 15 artiklan mukaan mahdollista poiketa edes poikkeusoloissa. Kuolemanrangaistuksen kieltö sisältyy myös Euroopan unionin perusoikeuskirjan 2 artiklaan.

Perustuslakivaliokunta on lähiaikana arvioinut kuolemanrangaistuksen kieltöä käsitellessään hallituksen esitystä Nato SOFA:n hyväksymisestä (hallituksen esitys eduskunnalle Pohjois-Atlantin sopimuksen sopimuspuolten välillä niiden joukkojen asemasta tehdyn sopimuksen sekä Pohjois-Atlantin sopimuksen mukaisesti perustettujen kansainvälisten sotilasesikuntien asemasta tehdyn pöytäkirjan hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi ja niihin liittyviksi laeiksi, HE 90/2023 vp). Kyseisessä asiassa valtiosääntöoikeudellisesti merkityksellinen oli kysymys siitä, voisiko lähettäjävaltio tuomita tuomiovaltansa piiriin kuuluvan henkilön kuolemanrangaistukseen sopimuksen tarkoittaman tuomiovallan piirissä (PeVL 2/2024 vp, kohta 38). Perustuslakivaliokunta totesi, että ristiriita kuolemanrangaistuksen kiellon kanssa voisi tosiasiallisesti konkretisoida ilmeisesti lähinnä vain silloin, jos lähettäjävaltion lainkäyttö- tai hallintoviranomaiset toimisivat sopimuksen perusteella itsenäisesti Suomen alueella vailla suomalaisten viranomaisten myötävaikutusta vastoin hallituksen esityksessä selostettua tosiasiallista yhteisymmärrystä. Valiokunta totesi kuitenkin, että tällainen muodollinen mahdollisuus koskee perustuslain 7 §:n 2 momentissa säädetyn kiellon ehdottomuuden vuoksi perustuslakia perustuslain 94 §:n 2 momentissa ja perustuslain 95 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla.

Toisin kuin Nato SOFA:ssa, käsiteltävässä esityksessä ei ole kyse vieraan valtion tuomio- tai toimivaltuuksien käytöstä Suomen alueella. Kyseisessä perustuslakivaliokunnan lausunnossa kuitenkin ilmenee torjuva suhtautuminen myös siihen, että suomalaiset tuomioistuimet tai viranomaiset olisivat tekemisissä kuolemanrangaistus kytkentäisiin toimiin.

Kuolemanrangaistuksen kieltoa perustuslakivaliokunta on lähiaikana arvioinut myös käsitellessään hallituksen esitystä eduskunnalle puolustusyhteistyöstä Suomen tasavallan hallituksen ja Amerikan yhdysvaltojen hallituksen välillä tehdyn sopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi ja siihen liittyviksi laeiksi (PeVL 28/2024 vp).

Hallituksen esityksessä on ajateltu, että ehdotuksen mukainen kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanon siirtäminen ja muuntaminen merkitsisivät käytännössä rikosoikeudellisen seuraamuksen perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden mukaista täytäntöönpanon tapaa Suomessa muualla tehdystä vakavasta rikoksesta. Esityksen mukaan muutos ei siis merkitsisi kuolemanrangaistuksen käytön hyväksymistä rangaistuslajina tai loisi riskiä sen täytäntöönpanosta vieraassa valtiossa kansainvälisten perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden vastaisesti.

Esityksestä ei seuraa vaaraa siitä, että suomalainen tuomioistuin voisi tuomita kuolemanrangaistuksen tai että Suomessa voitaisiin panna täytäntöön vieraan valtion tuomitsema kuolemanrangaistus. Näistä lähtökohdista voidaan pyrkiä perustelemaan sitä, että muutos ei tarkoittaisi välillisestikään kuolemanrangaistuksen hyväksymistä.

Esityksestä kuitenkin seuraa se, että Suomessa täytäntöön pantavan vankeusrangaistuksen perusteena voisi olla sellainen vieraan valtion lainsäädäntö ja oikeudenkäynti, jonka lopputuloksena vieraassa valtiossa rangaistuksena on tuomittu Suomessa ehdottoman kiellon alainen kuolemanrangaistus. Muutenhan ei mitään kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanon siirtämistä ja muuntamista olisi. Toimenpiteen perustana on siis kiistatta toisaalla tuomittu kuolemanrangaistus. Suomen perustuslain 7 §:n 2 säännös kieltää yksiselitteisesti ja ehdottomasti paitsi kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanon, myös kuolemanrangaistukseen tuomitsemisen Suomessa.

Valtiosääntöoikeudellisesti merkityksellinen kysymys on siten se, että voidaanko esityksen katsoa tarkoittavan kuolemanrangaistuksen käytön hyväksymisestä suomalaisessa lainsäädännössä rangaistuslajina, vaikka tuomitun kuolemanrangaistuksen täytäntöönpano lopulta Suomessa estettäisiinkin muuntamalla se vankeusrangaistukseksi.

Edellä esitettyä kysymyksenasettelua esityksessä ei ole juurikaan tehty ja asiaa arvioitu tällaisesta näkökulmasta. Esitys on muotoiltu pikemmin osin teknisluonteiseksi täsmämuutokseksi, josta asiassa ei mielestäni ole kuitenkaan kyse.

Esityksessä lähtökohdaksi otetun varsin rajatun tarkastelun sijaan kuolemanrangaistuksen kiellon ulottuvuuksia olisi aiheellista arvioida laajemminkin. Esityksessä ei ole arvioitu lainkaan esimerkiksi, millä tavoin Suomi, osana Euroopan unionia, on sitoutunut tukemaan sitä, ettei kuolemanrangaistusta olisi muuallakaan käytössä. Jos suomalaisessa oikeudenkäynnissä lähtökohdaksi esityksen mukaisesti hyväksytään vieraassa valtiossa kuolemanrangaistukseen johtanut oikeudenkäynti, millä tavoin tämä yhteensovitetään pyrkimyksiin estää kansainvälisestikin kuolemanrangaistuksen käyttöä.

Esityksen mukaan sen valmistelun yhteydessä on selvitetty muiden Pohjoismaiden, Saksan ja Alankomaiden lainsäädäntöä rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanon siirtämiseen liittyen. Esityksen perusteella Suomen voimassa oleva lainsäädäntö vastaa selvityksen perusteella pitkälti muiden Pohjoismaiden, Saksan ja Alankomaiden sääntelyä rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanon siirrosta. Minkään vertailumaan lainsäädännössä ei ole erityisiä säännöksiä vieraassa valtiossa määrätyn kuolemanrangaistuksen muuntamisesta kyseisen valtion lainsäädännön mukaiseksi seuraamukseksi. Tämä ei liene sattumaa. Saksan lainsäädännössä puolestaan säädetään erikseen siitä, että seuraamusta, joka ei ole luonteeltaan Saksan lainsäädännön mukainen, ei voida täytäntöönpanna Saksassa. Nyt ehdotettava lainsäädäntö olisi siten esityksen perusteellakin varsin poikkeuksellinen eurooppalaisiin vertailumaihin nähden. Vaikka esityksessä todetaan, että Tanskan lainsäädännössä ei vaikuttaisi olevan ehdotonta estettä sille, että kuolemanrangaistus voitaisiin muuntaa Tanskassa täytäntöönpantavaksi, niin esityksestä ei ilmene tällaisia asioita Tanskan tuomioistuimissa käsitellyn ja esityksessä esitettyä laintulkintaa siten arvioidun.

Kuolemanrangaistuksen osalta tuon erikseen esille, että esityksessä sivulla 2 todetun: ”Kuolemanrangaistusta ei siis voida nykyisen lainsäädännön nojalla Suomessa muuntaa täällä täytäntöön pantavaksi seuraamukseksi kuten vapausrangaistukseksi. Siten edellytyksenä tuomion täytäntöönpanolle Suomessa tällaisessa tilanteessa on, että tuomion antanut valtio muuntaa sen ensin Suomen lainsäädännön tunnistamaksi vapausrangaistukseksi, minkä jälkeen edellä tarkoitettu kansallinen lainsäädäntö voi soveltua.”

Tiedossani ei ole, että tämänkaltaista tapausta olisi ollut Suomessa tuomioistuinten arvioitavana tai että esityksessä esitettyä kannanottoa olisi esitetty aiemmin lain esitöissä. Siten tämä perustelu jää ohuenlaiseksi.

Tässäkin yhteydessä on syytä korostaa kuolemanrangaistuksen kiellon ehdottomuutta. Ilmeistä mielestäni on, että vaikka tuomion antanut valtio muuntaisikin kuolemanrangaistuksen vankeusrangaistukseksi, niin edelleen väistämättä Suomessa nousisi esille kysymys siitä, millä tavoin kuolemanrangaistukseen johtaneen oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuus on voitu

varmistaa ja voidaanko tällaiseen oikeudenkäyntiin perustunutta rangaistusta ylipäättään panna Suomessa täytäntöön. Syytä olisi pohtia sitäkin, millä tavoin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen edellytyksiä voidaan selvittää ilman, että tulkittaisiin julkisen vallan Suomessa osallistuvan kuolemanrangaistusta koskevan asian käsittelyyn.

Oikeudenmukainen oikeudenkäynti ja oikeusturva

Mikäli esityksen mukainen lainsäädäntö katsotaan Suomen perustuslain 7 § 2:n kannalta sinänsä mahdolliseksi, seuraavaksi esille nousee kysymys siitä, millä tavoin kuolemanrangaistuksen muuntaminen vankeusrangaistukseksi käytännössä toteutettaisiin. Valtiosääntöoikeudellisesti asiaa on arvioitava perustuslain 21 §:ssä turvatus oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja oikeusturvan kannalta.

Esityksessä kuvatussa lausuntopalautteessa ei ole mainittu sitä, että jo lausuntokierroksella esitettiin myös lausuntopalautetta siitä, että ehdotetun täsmämuutoksen sijaan laki kansainvälisestä yhteistoiminnasta seuraamusten täytäntöönpanossa tulisi uudistaa kokonaan. Pidän varsin valitettavana, että lainsäädännön kokonaisvaltaisempaa tarkastelua ei ole tehty.

Esityksessä ei ehdoteta muutettavaksi voimassa olevan lain säännöksiä vieraassa valtiossa määrätyn seuraamuksen täytäntöönpanon perusedellytyksistä tai muuntoasian käsittelystä.

Voimassa olevan lain 3 §:ssä säädetyt vieraassa valtiossa määrätyn seuraamuksen täytäntöönpanon perusedellytykset säilyisivät ennallaan. Näissä perusedellytyksissä ei ole kriteerejä esimerkiksi sille, minkälaisessa prosessissa tuomio on annettu. Laissa ei ole myöskään säädetty siitä, mikä seikkoja oikeusministeriön tulee ottaa huomioon, kun se pyytää vieraalta valtiolta, että siellä määrätty seuraamus saadaan panna Suomessa täytäntöön (4 §) tai kun se päättää seuraamuksen täytäntöönpanosta (5 §). Laissa ei ole ylipäättään säännöstä siitä, minkä viranomaisen tulee selvittää kuolemanrangaistuksen taustalla tuomiovaltiossa olevat seikat. Laissa varsin epäselväksi jää muun ohella sekin, tulisiko seuraamuksen muuntamisesta päättävän käräjäoikeuden tutkia omasta aloitteestaan kaikki oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytykset, kun se muuntaa kuolemanrangaistuksen vankeudeksi vai kuuluuko näiden selvittäminen syyttäjälle. Lain 9 §:ssä ei ole myöskään säädetty siitä, millä perusteilla tuomioistuin voisi jättää rangaistuksen muuntamatta tai syyttäjä vaatimuksen esittämättä. Säännös itsessään ei vaikuta jättävän tuomioistuimelle edes mahdollisuutta muuntamatta jättämiselle.

Kaiken kaikkiaan menettelyä koskevat oikeusturvajärjestelyt ovat säännöstasolla väljät, mitä ei voida tämänkaltaisessa asiassa pitää valtiosääntöoikeudellisesti tyydyttävänä. Kun vieraassa valtiossa annettussa tuomiossa rangaistuksena on ollut kuolemanrangaistus, niin korostetusti nousee esille kysymys siitä, ovatko oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin menettelylliset

vaatimukset voineet toteutua ja minkäläistä selvitystä siitä edellytetään. Käytännössä kuolemanrangaistus on lähinnä käytössä sellaisissa valtioissa, joissa oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuus voi olla ylipäättään kyseenalainen. Mikäli ehdotetun mukainen eurooppalaisessa viitekehyksessä poikkeukselliselta vaikuttava laki säädetään, niin laissa tulisi säännösperusteisesti pyrkiä turvaamaan se, ettei Suomessa täytäntöön pantava vankeusrangaistus pohjautu sellaiseen prosessiin, jossa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteet eivät ole toteutuneet.

Muuntamista koskevassa oikeudenkäynnissä arvioitavaksi voi tulla arvioitavaksi varsin hankalia vieraassa valtiossa käydyn oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuuteen liittyviä kysymyksiä, vaikka lain 9 b §:n oikeudenkäynnissä ei saakaan tutkia, onko tuomittu syyllistynyt siihen rikokseen, josta seuraamus on määrätty vieraassa valtiossa. Asiaa käsittelevien syyttäjien ja tuomareiden kannalta olisi tärkeää, että laissa on säädetty riittävän tarkasti eri viranomaisten selvitysvelvollisuudesta, menettelytavoista ja esimerkiksi siitä, milloin tuomioistuimen tulisi jättää rangaistus muuntamatta. Kuolemanrangaistuksen muuntaminen vankeusrangaistukseksi on luonnollisesti sen kohteena olevan henkilön oikeusturvan kannalta olennainen asia. Todennäköisesti kuolemanrangaistus on tuomittu sellaisesta teosta, josta Suomessa muunnettaisiin pitkä vankeusrangaistus.

Lopuksi

Alussa toteamallani tavalla kyse on rangaistusjärjestelmän ja perusoikeuksien kannalta periaatteellisestikin merkittävästä esityksestä, vaikka lakimuutoksen käytännön merkitys lienee vähäinen. On hyvä, että asia on ohjautunut perustuslakivaliokunnan käsittelyyn.

Oikeuskansleri ei antanut lausuntoa lausuntokierroksella olleesta esitysluonnoksesta, mutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja oikeusturvaan liittyviä näkökohtia toivat esille eräät muut lausunnonantajat. Lisäksi edellä todetuin tavoin jo lausuntokierroksella eräät lausunnonantajat esittivät, että ehdotetun täsmämuutoksen sijaan laki kansainvälisestä yhteistoiminnasta seuraamusten täytäntöönpanossa tulisi uudistaa kokonaan. Tällaista valmistelua ei ole kuitenkaan valitettavasti tehty.

Eduskunnan käsittelyssä oleva hallituksen esitys oli oikeuskanslerin tavanomaisessa tarkastuksessa ennen asian esittelyä valtioneuvostolle (toukokuu 2025). Tuossa yhteydessä tarkastuksen suorittanut apulaisoikeuskansleri vielä edellytti, että esityksen suhdetta perustuslakiin ja säätämisyjärjestystä koskevassa luvussa arvioidaan ehdotetun sääntelyn suhdetta oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja oikeusturvan vaatimuksiin. Vaikka esityksen perusteluja on täydennetty, niin esitys on edelleen valtiosääntöoikeudellisesti varsin pulmallinen.

Kuolemanrangaistuksen kiellon ehdottomuutta on syytä korostaa.

Asiassa on kysymys perustuslain perusoikeussääntelyn perustavanlaatuisesta osatekijästä säännöksessä, joka kokonaisuudessaan koskee oikeutta elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Esityksellä on kiinteä yhteys ehdottoman kuolemanrangaistuksen kieltoon, mutta kiellon merkitystä ja ulottuvuuksia on arvioitu suppeasti. Edellä todetulla tavalla kuolemanrangaistuksen muuntamista koskevan menettelyn sääntelyn väljyys on perustuslain 21 §:n kannalta ongelmallista.

Kenties esityksessä lähtökohtana oleva pyrkimys mahdollisimman rajattuun lakimuutokseen on johtanut siihen, ettei asiassa ollut valmistelun aikana havahduttu riittävästi pohtimaan sitä kokonaisuutta, millä tavoin ehdotettu muutos asettuisi kolmekymmentä vuotta sitten säädetyn lain kokonaisuuteen ja niihin kriteereihin, joita lainsäädännöltä nykyisin edellytetään erityisesti tämänkaltaisessa perusoikeusherkässä asiassa. Asiaan sisältyy merkittäviä valtiosääntöoikeudellisia tulkintakysymyksiä, joiden selvittäminen olisi voinut, ja voisi edelleen, luontevammin tapahtua muutosehdotuksen kohteena olevan lain kokonaisvaltaisessa tarkastelussa nyt esitetyn rajatun muutoksen ja suppean tarkastelun sijaan.

Oikeuskansleri

Janne Salminen